

PORADNIK DLA MŁODYCH AKTYWNYCH

JAK ZREALIZOWAĆ PROJEKT MIĘDZYKULTUROWY

WARSZAWA 2008

Inicjatywa Unii Europejskiej

Projekt otrzymał dofinansowanie
z Komisji Europejskiej w ramach
Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego

WSTĘP

Informacje i rady zawarte w tej broszurze pomogą Wam zrealizować pomysły i opracować działania, które uważacie za ważne i warte zaangażowania.

W pierwszej części pokazujemy krok po kroku jak przygotować własny projekt – wyznaczyć jego cele, zaplanować działania, a na koniec podsumować efekty wspólnej pracy. Zastanawiamy się też, jak efektywnie pracować w grupie (dzielić się kompetencjami, obowiązkami i odpowiedzialnością).

W części drugiej omawiamy pojęcia różnorodności, inności i obcości kulturowej. Próbujemy odpowiedzieć na pytanie, czym jest dialog między kulturami – naturalną częścią naszego życia, sposobem na poznawanie innych, a może drogą do odnalezienia własnej tożsamości?

Każdy temat uzupełnia seria przykładów i ćwiczeń – służąca nie tylko jego lepszemu zrozumieniu, ale przede wszystkim mająca zainspirować was do wspólnych działań.

Realizowane projekty starajcie się traktować jako fascynującą przygodę, w której chodzi nie tylko o osiągnięcie wyznaczonych celów, ale także o dobrą zabawę i prawdziwą przyjemność. Czego Wam serdecznie życzymy.

Aneta Sarna
Tomek Kasprzak

SPIS TREŚCI

1. Jak przygotować własny projekt /3
2. Praca w grupie /6
3. Zrozumieć „Innego”, czyli o różnorodności /10
4. Dialog międzykulturowy /16

JAK PRZYGOTOWAĆ WŁASNY PROJEKT

Realizację zaplanowanych przez Was działań ułatwi praca metodą projektu. Każdą aktywność, od założenia budżetu po zbudowanie szpitala, traktujemy jak projekt, czyli zaplanowane działanie prowadzące do wyznaczonego celu. Są różne rodzaje projektów – artystyczne, społeczne, biznesowe. Nas interesują tu projekty społeczne, czyli takie, poprzez które chcemy coś zmienić w naszym otoczeniu (miejscowości, szkole itp.). Projektem społecznym może być np. organizacja wieczorów filmowych, czytanie bajek przedszkolakom, sprzątanie parku, opieka nad zabytkiem, zbieranie opowieści starszych mieszkańców Waszej miejscowości. Przebieg projektów jest bardzo różny – zależy od miejsca, w którym pracujemy i celów, jakie chcemy osiągnąć.

W tym rozdziale poznacie strukturę projektu i znajdziecie opis jego najważniejszych elementów. Aby bardziej przybliżyć Wam ten temat, posłużymy się przykładem fikcyjnego projektu "Rozmowy i dyskusje o granicach praw człowieka, tolerancji i otwartości na różnice kulturowe i religijne".

Projekt składa się z kilku etapów:

- analiza potrzeb
- określenie celów i zebranie informacji
- planowanie działań
- promocja
- działanie
- ewaluacja

Free2choose – debaTY/dylemaTY

Uczniowie 12 szkół z całej Polski wzięli udział w debatach o granicach praw człowieka zorganizowanych przez Stowarzyszenie Spotkania. Dyskutowali o wolności, tolerancji, wielokulturowości. Inspiracją do dyskusji były krótkie klipy o przykładach konfliktu praw i wolności człowieka.

Analiza potrzeb. Ostatnio bardzo dużo się mówi o prawach człowieka, tolerancji, wielokulturowości, a wiele z tych dyskusji jest związanych z Olimpiadą w Pekinie i wydarzeniami w Tybecie. Razem z grupą kolegów postanowicie, że warto zainicjować w Waszej szkole dyskusję na temat różnorodności kulturowych i praw człowieka.

Zanim zaplanujecie swoje działania, sprawdźcie, czy Wasi koledzy i nauczyciele chcieliby wziąć udział w takich wydarzeniach. Takie wstępne badanie, ocena nastrojów i potrzeb środowiska, w którym zamierzamy zrealizować nasz projekt, nazywamy analizą potrzeb. Warto w tym celu przygotować sondę i np. zapytać kolegów podczas przerwy, co myślą o Waszym pomysle lub sporządzić ankietę i rozdać ją na lekcji. Pamiętajcie, aby pytania sondy i ankiety były czytelne, jednoznaczne, niesugerujące odpowiedzi, krótkie. Po zebraniu informacji przeanalizujcie je.

Określenie celów i zebranie informacji

Z przeprowadzonej analizy potrzeb dowiedzieliście się, że Wasi koledzy ze szkoły czują potrzebę rozmowy o tolerancji, prawach człowieka, różnorodności kulturowej i religijnej. Chcieliby wciąć udział w akcji, której tematem jest dialog międzykulturowy. Na tej podstawie określcie cel Waszych działań – czyli odpowiadacie sobie na pytanie: o co nam chodzi i po co to robimy?

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW

Gdy szukamy pomysłów na realizację projektu, pomocą mogą nam służyć eksperci i specjaliści, a w przypadku pracy w szkole – inni uczniowie, samorząd, nauczyciele, pedagog. Warto się dowiedzieć, jak formalnie należy zorganizować działania (kogo poprosić o zgodę), może w Waszej szkole działa samorząd, który już realizował projekty i warto ich poprosić o pomoc. Do dobrego momentu na pozyskanie sprzymierzeńców do naszego projektu.

→ Ćwiczenie „Mapa sojuszników”

Krok 1: Wypiszcie wszystkie osoby lub instytucje, które mogą Wam pomóc w realizacji projektu.

Krok 2: Zastanówcie się, jak każda z tych osób/instytucji może Wam pomóc – czego możecie od nich oczekiwać (czy jest to pomoc materialna – np. materiały plastyczne, czy może wiedza, którą mogą się z Wami podzielić, a może tekst czy program o waszych działaniach).

Krok 3: Zbierzcie i zanotujcie argumenty, które pomogą wam przekonać innych do udzielenia Wam pomocy, np. , co możecie im zaoferować w zamian, np. , umieszczenie ich logo na plakacie.

Doszliście do wniosku, że chcecie zaktywizować swoich kolegów i dać im możliwość udziału w otwartej dyskusji o prawach i wolnościach człowieka i w tym celu postanowiliście zorganizować serię wydarzeń. Wasz cel zatem można sformułować tak: **Aktywizacja uczniów i stworzenie przestrzeni do dyskusji o granicach praw człowieka, tolerancji i otwartości na różnice kulturowe i religijne.** Teraz musicie zastanowić się, w jaki sposób ten cel osiągnąć. Zbierzcie wszystkie pomysły i wybierzcie najciekawsze. Możliwości jest wiele, np. otwarta debata dla uczniów, pokazy filmów połączone z dyskusją, spotkanie z zaproszonymi gośćmi – przedstawicielami organizacji działających w interesującym Was obszarze, przygotowanie przedstawienia teatralnego, nakręcenie filmu, ogłoszenie konkursu plastycznego itd. Ostatecznie wspólnie zdecydowaliście, że zorganizujecie debatę dla uczniów połączoną z pokazem filmów na temat praw człowieka.

Planowanie działań. Znać już potrzeby Waszych rówieśników, macie pomysł na działanie. Wybraliście jedno z możliwych rozwiązań – debatę połączoną z pokazem filmów. Na tym etapie ważne jest, byście dokładnie zaplanowali działania. Tu zasada jest prosta – im szczegółowiej rozpiszemy zadania do wykonania, tym większa

szansa, że uda nam się dobrze podzielić i nie zapomnimy o czymś istotnym. Warto zastanowić się, co jest Wam potrzebne do wykonania zadania (farby, papier, nagłośnienie, oświetlenie itp.) oraz czyja pomoc może się przydać (mama Kasi ma hurtownię papierniczą, brat Bartka przyjdzie nas „ochroniać”, a rodzice Joli przygotują drobne przekąski itp.).

Pamiętajcie, że wbrew częstej opinii to nie sponsor i środki finansowe stanowią niezbędny element każdego projektu. Często wystarczy wsparcie ze strony znajomych i rodzin – liczy się Wasza pomysłowość i aktywność.

Lp	Działanie	Lider	Potrzebne	Termin	MAJ [dni]				
			Zasoby		1	2	3	4	5
1	Zgoda dyrektora	Kasia	Pismo do dyrektora	15.05	●				
2	Przygotowanie promocji	Zosia	Artykuł do prasy, plakaty, ulotki		●	●	●	●	●
2a	Zebranie materiałów (farby, papiery)	Patryk	Farby, papier, kleje, mazaki itp.		●	●			
2b	Zrobienie plakatów	Zuzia	Farby, kredki, duże arkusze papieru itp.				●		
2c	Rozwieszenie plakatów	Piotrek	Plakaty			●	●	●	
3	Przygotowanie sali	Kacper i Patryk	Krzesła, stoły, mównica				●	●	
3a	Ustawienie sprzętu	Wojtek	Mikrofon, głośniki, projektor, komputer					●	
4	Wybór filmów	Zosia	Film		●	●	●		
5	Debata	Patryk	Zaproszenia, plakat					●	
6	Sprzątanie po debacie	Henryk	Worki na śmieci, rękawice					●	
7	Napisanie i rozesłanie informacji prasowej do mediów	Wojtek	Komputer, drukarka, papier, xero					●	●
8	Sprawdzenie, czy wydarzenie podobało się uczestnikom. Zaplanowanie kolejnych działań	Henryk	Ankiety ewaluacyjne					●	●

Przy planowaniu działań pomocny jest harmonogram, w którym jasno określacie: Co trzeba zrobić? Kto konkretnie to zrobi? Kiedy lub do kiedy to robi? Co jest nam potrzebne, a co już mamy? – czyli nasze zasoby i nasi sojusznicy.

Promocja. Zanim zorganizujecie samą debatę, najpierw warto zadbać o to, by jak najwięcej osób się o niej dowiedziało. W tym celu w swoim harmonogramie umieśćcie punkt: działania promocyjne. Przygotujcie hasło reklamowe i tekst opisujący Wasze działanie, zróbcie plakaty, ulotki itp. Warto wystać informacje do lokalnych mediów, zaprosić telewizję lub radio, napisać artykuł w szkolnej gazetce. Celem promocji jest zachęcenie ludzi do udziału w konkretnym wydarzeniu, ale również poinformowanie ich o Waszej grupie i Waszych działaniach. Gdy planujecie działania promocyjne pamiętajcie, że treść ulotek i plakatów powinna być tak zredagowana, by osoba, która nie ma pojęcia o Waszych planach, zorientowała się, co robicie, dlaczego to robicie, kiedy i w jaki sposób organizujecie wydarzenie i jak można się z wami skontaktować.

Działanie. Na tym etapie mogą się zdarzyć różne nieprzewidziane sytuacje – ktoś o czymś zapomni, nawali, ktoś zachoruje, czegoś nie uda się zrobić tak szybko, jak zaplanowaliście. Dlatego warto się regularnie spotykać i rozmawiać o postępach w pracy (ustalcie stałe miejsce i termin spotkań). Podczas spotkań sprawdzajcie, jak przebiega realizacja harmonogramu. Może ktoś z grupy potrzebuje pomocy? Wspierajcie się w pracy, wzajemnie się motywujcie i inspirujcie. Pamiętajcie, że trudności wpisane są w każde działanie i nie warto się łatwo poddawać. Tylko ten się nie potyka, kto stoi w miejscu.

Ewaluacja. Udało się! Zorganizowaliście debatę/projekt. Zanim jednak zaczniecie świętowanie, warto sprawdzić, czy i w jakim stopniu udało się osiągnąć cele założone na początku. Najlepiej o wrażenia i opinie zapytać uczestników projektu. Podobnie jak w pierwszym etapie można to zrobić za pomocą anonimowych ankiet lub wywiadów. Ewaluacja jest sposobem na sprawdzenie, jak przebiegała realizacja projektu, co się udało, co nie wyszło, a nad czym powinniście jeszcze popracować. Jest to dobry moment na zastanowienie nad tym, co dalej – jakie macie pomysły na kolejne działania?

Pamiętajcie, że Wy – organizatorzy również jesteście uczestnikami projektu. Zadajcie sobie pytania: co mi się udało? Co mi się nie udało? Co mogę poprawić? Czego się nauczyłem/nauczyłam? Z czego jestem zadowolony/zadowolona? Podyskutujcie o tym w grupie. Nie oceniajcie się i nie krytykujcie, po prostu podzielcie się swoimi opiniami i wyciągnijcie wnioski na przyszłość. Możecie sporządzić listę rzeczy, które następnym razem postaracie się zrobić lepiej, na które powinniście zwrócić szczególną uwagę, o których nie można zapomnieć. Pamiętajcie też, by podziękować osobom, które Wam pomogły. Warto również pomyśleć o krótkiej informacji podsumowującej akcję, którą roześleć do lokalnych mediów.

Kilka słów podsumowania

Bardzo ważne, by przez cały czas realizacji projektu wszyscy byli w niego na równi zaangażowani i otrzymali zadania, które są dla nich ciekawe i możliwe do wykonania. Nie bójcie się prosić o pomoc – kolegów, rodziców, nauczycieli. Zadbajcie o dobrą atmosferę, aby każdy czuł się potrzebny i widział, że łączy Was wspólny cel.

PRACA W GRUPIE

Organizując swój projekt, będziecie pracować w grupie, realizując wspólny cel. W zależności od Waszego wieku, dotychczasowych doświadczeń i posiadanej wiedzy każda ze stworzonych przez Was grup będzie inna. W czasie wspólnej pracy będziecie się ze sobą kontaktować i wpływać na siebie nawzajem. Pomiedzy członkami grupy zachodząc będą

interesujące interakcje i procesy, które zostały już zbadane i nazwane, więc warto, byście mieli ich świadomość jeszcze przed podjęciem wspólnej pracy, ich znajomość pozwoli uniknąć ewentualnych nieporozumień.

Wasza grupa będzie przechodzić przez następujące etapy wspólnej pracy:

- ▣ formowanie zespołu
- ▣ buntowanie się członków zespołu – czyli konflikty
- ▣ normowanie się sytuacji – wypracowanie wspólnych zasad
- ▣ utrwalanie porozumienia – efektywna praca zespołu.

Etapy te w Waszej grupie w zależności od sytuacji mogą mniej lub bardziej intensywny przebieg i czas trwania. W przypadku klasy szkolnej cały proces może trwać nawet kilka lat, a w grupie realizującej projekt prawdopodobnie zakończy się wraz z końcem działań.

Na samym początku pracy członkowie grupy jeszcze się nie znają i nie wiedzą, czy mogą sobie w pełni ufać. Ten etap jest nazywany formowaniem zespołu. To czas, gdy poznacie pozostałych członków zespołu, wywieracie na sobie pierwsze wrażenia, testujecie się, uczycie się, jak razem pracować, jakie są wasze mocne strony itp. Ważne, byście w tym okresie szczególnie zadbali o atmosferę sprzyjającą poznawaniu zainteresowań i umiejętności innych. Na tym etapie każdy „trzyma” z osobami, które choć trochę zna lub z takimi, które są do niego podobne. Pamiętacie pierwszą klasę? Pierwszy dzień szkoły? Nikogo nie znaliście i przez najbliższy miesiąc nawiązywaliście nowe znajomości. I to był właśnie etap formowania się grupy.

Gdy już się dobrze wzajemnie poznacie, może Was czekać czas sprawdzania granic. Na tym etapie ujawniają się prawdziwe charaktery i mogą się pojawić sytuacje konfliktowe. Jest to zupełnie normalny moment rozwoju zespołu. Powodów do konfliktu może być wiele, czasem po prostu będziecie chcieli sprawdzić Waszych kolegów i pokazać swoje zdanie. Wszystkie nieporozumienia da się rozwiązać i będziecie mogli przejść do dalszej pracy. Gdy sytuacja robi się napięta i trudno dalej razem

→ Ćwiczenie „Co wnoszę i co chcę zabrać”

Czas: 90 minut

Materiały: kartki A4, mazaki, duży arkusz papieru

W tym ćwiczeniu spróbujecie zastanowić się, co każdy z Was ma wyjątkowego, co wnosi do grupy, jakie ma słabsze strony oraz co chciałby zyskać podczas wspólnej pracy.

Krok 1. Zanotujcie na kartkach wszystkie cechy i umiejętności, jakie każdy z Was wnosi do grupy. Spróbujcie zrobić to indywidualnie.

Krok 2. Teraz spiszcie na kartkach Wasze oczekiwania wobec grupy =rodzaj pomocy, informacji i wiedzy, jaką chcecie zdobyć.

Krok 3. Wymieńcie się listami. Pomoże to Wam zorientować się, jakim doświadczeniem i umiejętnościami dysponujecie jako grupa.

Krok 4. Zróbcie dwie wspólne listy: a) mocnych stron i umiejętności Waszej grupy b) Waszych słabszych stron i braków.

Krok 5. Porozmawiajcie o tym, jak te braki uzupełnić.

→ Ćwiczenie „Zasady pracy w grupie”

Czas: 20 minut

Materiały: duży arkusz papieru, mazaki

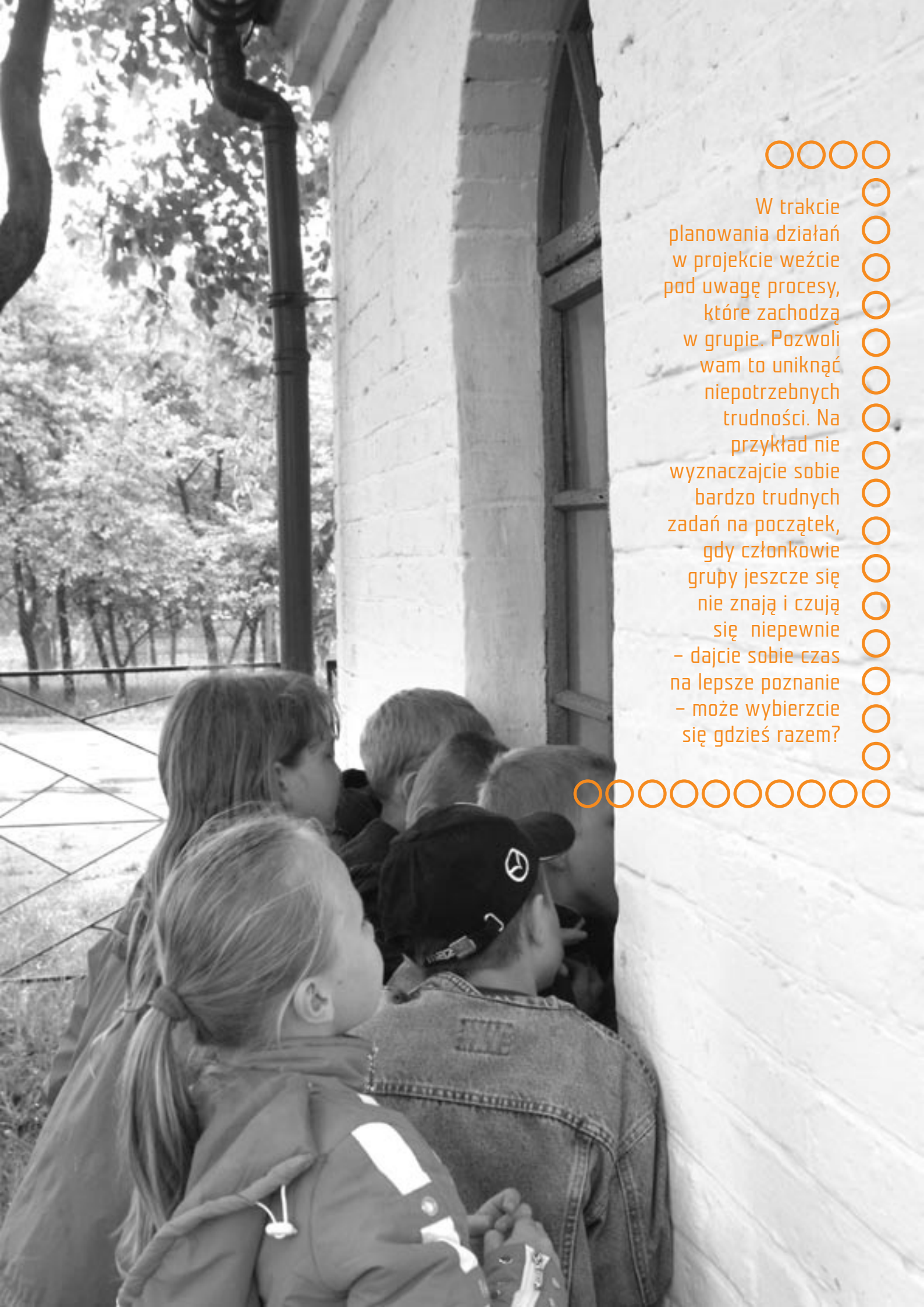
Spiszcie kontrakt/listę zasad, które będą Was obowiązywały podczas wspólnej pracy przy projekcie. Pomyślcie o takich zasadach, które ułatwią Wam współpracę, pomogą uniknąć nieporozumień i usprawnią działania.

Krok 1. Zanotujcie tylko te zasady, na które wszyscy się zgodzicie. Np. zasady dotyczące komunikacji (zasada: mówimy komunikatem JA), organizacji (nie spóźniamy się, sprzątamy razem salę).

Krok 2. Poproście każdego członka Waszej grupy o podpisanie „kontraktu” – oczywiście jeśli wszyscy się z nim zgadzają.

Krok 3. Powieście kontrakt w widocznym miejscu. Sprawdzajcie co jakiś czas, czy przestrzegacie ustalonych zasad i, jeśli będzie to konieczne, dopisujcie nowe.

Pamiętajcie, że tworzenie kontraktu ma sens jedynie wtedy, gdy się go później przestrzega.

W trakcie planowania działań w projekcie weźcie pod uwagę procesy, które zachodzą w grupie. Pozwoli wam to uniknąć niepotrzebnych trudności. Na przykład nie wyznaczajcie sobie bardzo trudnych zadań na początek, gdy członkowie grupy jeszcze się nie znają i czują się niepewnie – dajcie sobie czas na lepsze poznanie – może wybierzcie się gdzieś razem?

pracować – zróbcie przerwę na chwilę namysłu. Często określenie jasnych zasad współpracy może pomóc w realizacji działań, ale nic działa tak dobrze jak regularne spotkania i rozmowy o Waszych odczuciach i problemach, na jakie się natykacie. Postarajcie się nie tłumić konfliktów – spory nie zawsze przynoszą jedynie negatywne skutki.

Już się znacie i czujecie się razem bezpiecznie, udało Wam się przetrwać burze i pierwsze problemy – możecie wreszcie zacząć naprawdę efektywnie pracować nad projektem. Kolejny etap to wypracowanie zasad wspólnej pracy. Spiszcie je i wracajcie do nich podczas pracy – to bardzo ułatwi komunikację i dalsze działania.

W trakcie planowania działań w projekcie weźcie pod uwagę procesy, które zachodzą w grupie. Pozwoli Wam to uniknąć niepotrzebnych trudności. Na przykład nie wyznaczajcie sobie bardzo trudnych zadań na początek, gdy członkowie grupy jeszcze się nie znają i czują się niepewnie – dajcie sobie czas na lepsze poznanie – może wybierzcie się gdzieś razem?

Kończycie pracę nad projektem, wszystkie cele zostały osiągnięte. Jest to końcowy czas istnienia grupy – moment podsumowań i pożegnań. Może jednak wkrótce stworzycie nową grupę, wyznaczycie sobie nowy cel i zaprosicie nowe osoby do współpracy? – wówczas będziecie przechodzić wszystkie wyżej wymienione etapy ponownie.

→ Ćwiczenie „Współpracujemy, czyli MY i JA”

Czas: 30-60 minut

Materiały: sznurek o długości około 30 cm na osobę

Krok 1. Zróbcie pętelkę ze sznurka.

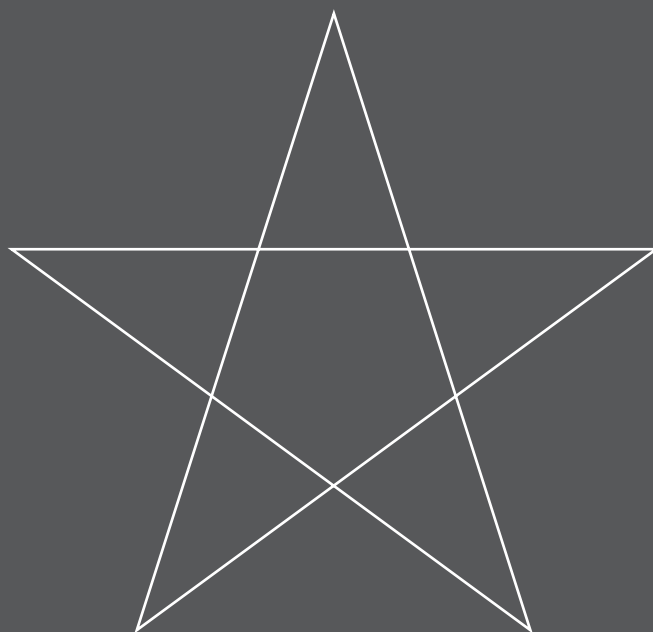
Krok 2. Stańcie w kółku twarzami do siebie, trzymając sznurek obiema rękoma.
Podczas całego ćwiczenia nie wolno oderwać rąk od sznurka.

Krok 3. Pierwszym zadaniem jest utworzenie ze sznurka kwadratu. Zamknijcie oczy, uzgodnijcie między sobą „strategię” działania i ruszajcie! Gdy uznacie, że już utworzyliście kwadrat, połóżcie sznurek na ziemi i sprawdźcie, co Wam wyszło.

Krok 4. Ponownie stańcie w kółku ze sznurkiem i po zamknięciu oczu spróbujcie uformować trójkąt równoboczny. Gdy uznacie, że jest gotowy, połóżcie sznurek na ziemi i sprawdźcie, czy faktycznie jest to trójkąt.

Krok 5. Spróbujcie utworzyć gwiazdę widoczną na obrazku. Tym razem nie zamykajcie oczu. Kiedy uznacie, że skończyliście, połóżcie sznurek na ziemi i sprawdźcie efekty.

Krok 6. Podsumujcie Waszą współpracę: Co okazało się trudne? Co się udało? Czy ktoś stał się liderem grupy? Czy wszyscy byli na równi zaangażowani? Zastanówcie się, jak to doświadczenie może Wam pomóc we wspólnej pracy.

Role w grupie

Każdy z nas należy do różnych grup społecznych np.: klasy szkolnej, rodziny, grupy przyjaciół. W każdej z tych grup pełnimy inną rolę. W szkole – ucznia, w domu – dziecka/siostry/brata, w gronie przyjaciół – duszy towarzystwa.

Nasze role społeczne będą się zmieniać z wiekiem, np. od roli dziecka przejdziemy do roli ucznia, studenta, a w końcu rodzica.

Waszą rolę w grupie określa Wasz sposób funkcjonowania w niej, rodzaj zadań, jakie realizujecie i relacji, jakie budujecie z innymi członkami grupy. To, jaką rolę przyjmiecie, zależy zarówno od grupy, do której trafiliście jak i od Waszych indywidualnych kompetencji i umiejętności. Są osoby, które w każdej grupie będą pełnić tę samą rolę, u innych natomiast będzie się to zmieniać.

→ Ćwiczenie „Liderzy”

Czas: 30 minut

Materiały: duży arkusz papieru, mazaki

Spróbujcie na zasadzie burzy mózgów wymienić znane postaci historyczne i współczesne, które były przywódcami, liderami. Zastanówcie się, co zdecydowało o ich sukcesie? Jakie cechy ich charakteru decydowały o byciu dobrym liderem?

W grupie projektowej również pełnicie określoną rolę. Najczęściej występujące role grupowe to: Lider, Błazen, Buntownik, Obserwator, Dusza zespołu. Potrafcie określić, czym charakteryzują się poszczególne role? Błazen będzie się starał zawsze rozbawić grupę, Buntownik będzie negował zaproponowane pomysły, Obserwator będzie w spokoju analizował sytuację, Dusza zespołu będzie dbać o dobre samopoczucie wszystkich członków grupy, a Lider będzie koordynował pracę grupy. Nie będziemy opisywać szczegółowo każdej z wymienionych ról, skupimy się natomiast na decydującej roli lidera.

Praca w grupie często wymaga wyłonienia lidera, czyli osoby odpowiedzialnej za pracę zespołu i realizację planów. Występują dwa główne typy liderów. Typ pierwszy to osoby, które mają wrodzone predyspozycje do przywództwa, ich sposób bycia i osobowość sprawiają, że grupa naturalnie wybiera ich na swojego lidera. Drugim typem są osoby, którym rola lidera została w jakiś sposób przypisane przez okoliczności – mają większe

doświadczenie, wyznaczono ich do tego itp. Każdy lider może mieć inny styl pracy z grupą. Zastanówcie się, co charakteryzuje dobrego lidera? Cechą wyróżniającą jest umiejętność analizy możliwości grupy i jej zasobów. Dobry lider umie dzielić zadania tak, by dopasować je do potrzeb i umiejętności poszczególnych członków grupy, dobrze ich zna i wie, że w grupie jest np. Kasia, która jest bardzo nieśmiała, ale pięknie maluje i wygrywa konkursy plastyczne. Wiedząc to, lider nie zaproponuje jej przygotowania wystąpienia na forum całej szkoły, ale raczej poprosi ją o przygotowanie dekoracji do przedstawienia. Ważną cechą dobrego lidera jest zarazem umiejętność wystrzegania się szufladkowania osób – dawanie wszystkim możliwości rozwoju. Jeśli np. nieśmiała osoba chce spróbować wystąpić publicznie, to dopilnuje, by grupa dała jej szansę. Lider dba, by wszyscy w grupie czuli się potrzebni i równie ważni. Bierze za nią odpowiedzialność. Często wcale nie jest chodzącym ideałem, ale ma coś niezbędnego – charyzmę.

Grupa może funkcjonować bez lidera albo mieć kilku liderów, w zależności od rodzaju wykonywanych zadań. Jednak obecność w grupie dobrego lidera pozytywnie wpływa na jej pracę, może wiele spraw ułatwić i przyspieszyć, a także daje członkom grupy poczucie bezpieczeństwa poprzez świadomość, że ktoś „ogarnia” całość i dba o ich dobro.

Kilka słów podsumowania

Dobra współpraca w grupie ułatwia realizację projektów. Jeżeli się znamy, milej jest nam ze sobą przebywać i wspólnie działać, pomaga to też przetrwać trudne momenty. Wasza grupa jest Waszym skarbem i dzięki wspólnej pracy i zaangażowaniu każdego z Was mogą zrodzić się naprawdę oryginalne pomysły i zostać zrealizowane ważne, ciekawe działania.

ZROZUMIEĆ „INNEGO”, CZYLI O RÓŻNORODNOŚCI

To oczywiste, że każdy z nas jest inny – różnimy się kolorem skóry, oczu, datą urodzenia i miejscem zamieszkania, ale też światopoglądem, wspomnieniami z dzieciństwa, preferencjami seksualnymi, płcią, nazwą ulubionego zespołu muzycznego czy piłkarskiego, tym, do jakiej szkoły chodzimy, jakim mówimy językiem, gdzie robimy zakupy, co jemy, jak spędzamy wakacje i czym zajmuje się nasza mama. Można tak w nieskończoność wymieniać różnice, które dla nas są

W procesie konstruowania i manifestowania **tożsamości grupowej** niebagatelną rolę odgrywa kontakt i relacje z „innymi”. Zbigniew Bokszański stwierdza: *Bez kontrastu między „nami” i „nimi” nie istnieje tożsamość etniczna. Definiujemy siebie w znacznej mierze poprzez odniesienia do tego, czym lub kim nie jesteśmy. Operacja ta dokonuje się dzięki temu, iż wiemy, kim są inni i czym różnimy się od nich.* (Zbigniew Bokszański, *Tożsamość narodowa: pojęcie i problematyka badawcza*, 1996).

kraj pochodzenia, język, religia) i społeczne (płeć, miejsce zamieszkania, status ekonomiczny, wychowanie, wiedza). Te różnice (a jednocześnie podobieństwa) są zawsze interpretowane społecznie i kulturowo, i to właśnie kultura i społeczeństwo, w którym żyjemy, nadaje tym różnicom znaczenie i wagę. Na przykład „obiektywna” różnica, jaką jest kolor skóry, stała się podstawą stworzenia systemu segregacji rasowej, natomiast równie „obiektywna” różnica jak kolor oczu jest kulturowo „nieważna” i nie pociąga za sobą żadnych konsekwencji.

Istotne w dostrzeganiu i rozumieniu różnic są kody kulturowe, jakimi się posługujemy. Poszczególne zbiorowości posiadają własne kody, które są często niezrozumiałe dla innych. Na przykład dla Was – ludzi młodych – niezwykle ważny może być sposób ubierania się czy rodzaj muzyki, której słuchacie, gdyż właśnie w ten sposób manifestujecie przynależność do

często nieistotne, mogą się jednak również okazać ważnymi elementami, które bierzemy pod uwagę, kiedy sami myślimy o sobie (czyli kształtujemy własną tożsamość) lub odgrywać zasadniczą rolę w postrzeganiu nas przez innych. Ciekawe jest również to, że cechy odróżniające nas od innych jednocześnie wytwarzają silną więź z tymi, z którymi je dzielimy. Wśród głównych różnic dzielących ludzi najistotniejsze są dwie kategorie: różnice etniczno-religijne (rasa, określonej grupy i wyznawany światopogląd. I właśnie różnice w tych dziedzinach będą wyznaczać zasadnicze podziały w Waszej grupie. Natomiast dla pokolenia Waszych rodziców mogą być one całkowicie niezauważalne. Oni podzielą Was według własnych kryteriów, na przykład według osiągniętych w szkole wyników, czyli na dobrych i złych uczniów.

Termin **stereotyp** (czyli potoczne wyobrażenie na jakiś temat, rodzaj kliszy myślowej) wywodzi się z języka greckiego i jest połączeniem dwóch słów: *stereos* – stężyły, twardy i *typos* – wzór, znak. Pod koniec XVIII wieku termin ten był używany w języku technicznym i oznaczał robienie z masy papierowej kopii czcionek drukarskich.

oooooooooooooooo

Istotne w dostrzeganiu
i rozumieniu różnic
są kody kulturowe,
jakimi się posługujemy.

Poszczególne
zbiorowości posiadają
własne kody, które są
często niezrozumiałe
dla innych.

oooooooooooooooo

W dokumentach Unii Europejskiej przyjęte są następujące kryteria

różnorodności:

- rasa
- kolor skóry
- pochodzenie etniczne,
- narodowość
- religia
- płeć
- język
- stopień sprawności
- poglądy polityczne lub inne
- wiek
- orientacja seksualna.

Jak zatem widać, pojęcie „inności” czy „obcości” może dotyczyć wielu aspektów. Obok tych podstawowych, etniczno-religijnych, które są najbardziej widoczne i różnicują „naszą” grupę narodową od „obcych” z zagranicy, istnieją także słabiej zdefiniowane różnice wewnątrzgrupowe.

Badacze podkreślają, że wizerunek „obcego” kształtował się niejako w oderwaniu od rzeczywistości – głównie w wyobraźni ludzi. I tak dochodzimy do pojęcia stereotypu. Charakterystyczną cechą stereotypu jest to, że rodzi się on na podstawie samej opinii, jeszcze przed doświadczeniem kontaktu, np. z daną grupą, w wyniku czego postrzegamy ją w sposób uproszczony i wybiórczy. Dlaczego myślimy, że Szkoci są skąpi, a Włosi romantyczni, choć nie znamy ani jednego oszczędnego Szkota i nie spotkaliśmy żadnego Włocha biegnącego z różami do ukochanej? Myślimy tak, bo na temat tych narodowości panują właśnie takie stereotypy.

Stereotypy w życiu codziennym są nieuniknione, często ułatwiają poruszanie się w świecie. Poza tym pozwalają określić własną tożsamość – definiując cechy „obcego”, określamy siebie. Problem ze stereotypami polega na tym, iż są one zazwyczaj nadmierną generalizacją, uproszczeniem, często błędną i krzywdzącą. Oczywiście najbardziej niesprawiedliwe jest sprowadzanie inności do kilku podstawowych cech, takich jak: głupi, brutalny, fałszywy itd.

Ważne, byśmy byli świadomi stereotypów jakimi się wszyscy posługujemy i potrafili je przełamywać. Badania pokazują, że najlepszym sposobem likwidacji uprzedzeń, czyli aktywnej postawy niechęci wobec przedstawicieli grupy postrzeganej stereotypowo, jest bezpośredni kontakt z nimi.. Dlatego zachęcamy do takich spotkań z „innymi” – z „egzotyczną” obcością innych kultur, ras, ale też obcością, którą mijamy na co dzień – seniorami, osobami niepełnosprawnymi itd.

➔ ĆWICZENIE „MY – CYTRYNY”

Czas 45 minut

Materiał: cytryny

Każdy z nas jest wyjątkowy, a jednocześnie podobny do innych. Przekonajmy się o tym na przykładzie krótkiego ćwiczenia, które może być dobrym początkiem zajęć na temat odmienności i podobieństw w naszym codziennym życiu.

Instrukcja

1. Kupcie tyle cytryn, ile jest osób w grupie.
2. Wylosujcie po jednej;
3. Przyjrzyjcie się dokładnie swoim cytrynom i poszukajcie jak najwięcej charakterystycznych dla nich cech. Opowiedzcie o nich innym.
4. Nadajcie imię Waszej cytrynie i w kilku zdaniach przedstawcie ją innym;
5. Zbierzcie wszystkie cytryny z powrotem do torby
6. Wysypcie wszystkie cytryny na środek kręgu i postarajcie się znaleźć swoją (zazwyczaj powinno się to udać).
7. Zastanówcie się, dlaczego udało się Wam odnaleźć Waszą cytrynę.

Wnioski

Ćwiczenie to dobrze pokazuje, jak z jednej strony łatwo nam przy niewielkim wysiłku odnaleźć indywidualne cechy e pozornie identycznych cytryn, z drugiej zaś uwidacznia, jak łatwo gubimy te różnice „w tłumie”.

→ ĆWICZENIE: „ŻYWA BIBLIOTEKA”

Czas: miesiąc na przygotowania, jeden dzień na realizację

Materiały: kartki papieru formatu A4, mazaki

Wszyscy posiadamy stereotypowe wyobrażenia na temat różnych grup społecznych, narodowych, religijnych itd. Warto te obiegowe opinie skonfrontować z żywymi ludźmi, reprezentantami tych grup.

Idea żywej biblioteki polega na zorganizowaniu dnia, podczas którego będzie można spotkać przedstawicieli różnych grup zmagających się ze stereotypowym postrzeganiem. Wydarzenie zorganizowane jest w konwencji biblioteki, tyle że zamiast książek mamy żywych ludzi, których możemy sobie „wypożyczyć”, by „przeczytać” ich historię – przedyskutować i skonfrontować z nimi swoje opinie. W tak zorganizowanej bibliotece „książki” nie tylko opowiadają o sobie i odpowiadają na pytania „czytelników”, ale także same je zadają i dyskutują – nauka i wymiana jest obustronna. Przed „wejściem do biblioteki” czytelnik otrzymuje ulotkę z przykładami stereotypów na temat konkretnej „książki” oraz podstawowe informacje na temat etykietowania, tolerancji i różnorodności.

Przykłady ludzi-„książek” i stereotypów krążących na ich temat:

samotne kobiety (singielki) – stare panny, feministki

kibice piłkarscy – chuligani bez poważnych zainteresowań

homoseksualiści – zawsze próbują poderwać heteroseksualistów

niepełnosprawni – mało aktywni, siedzą w domu, bo nie chcą kontaktów z innymi

Żydzi – wszyscy są bogaci i chcą kontrolować świat

Romowie – ciągle starają się coś ukraść

Czeczeni – planują zamach terrorystyczne

UWAGA! Żywa biblioteka ma sens tylko wtedy, gdy zapraszacie do niej osoby, które są rzeczywistymi przedstawicielami określonych grup.

Instrukcja dla organizatorów

1. Zaproszcie reprezentantów różnych grup etnicznych, społecznych, narodowych. Uzgodnijcie z nimi treść ich opisów, a następnie spiszcie je na kartkach dla czytelników.

Wyznaczcie dzień, w którym „żywa biblioteka” będzie otwarta – patrz rozdział: Jak przygotować własny projekt

Instrukcja dla czytelników

2. Jeżeli podzielasz daną opinię czy stereotyp, np. na temat osób niepełnosprawnych – wypełnij rewers jak w bibliotece i „wypożycz” daną osobę na pewien czas, aby z nią porozmawiać.
3. Ważne, by nie zapomnieć, że te spotkania to gra, symulacja, jednak obowiązują w niej wzajemny szacunek i życzliwość.

Wnioski

Żywa biblioteka „działa” bardzo dobrze jako jeden z elementów większego wydarzenia na temat praw człowieka czy dyskryminacji. Pozwala ona na bezpośrednią konfrontację naszych wyobrażeń i stereotypów z konkretnymi osobami, których one dotyczą.

Na podstawie: Youth4Diversity. *Młodzież na rzecz różnorodności*, Warszawa 2007

→ ĆWICZENIE: „ETYKIETY”

Czas: 90 minut

Materiały: kartki formatu A4, mazaki

Na co dzień, by lepiej orientować się w świecie, korzystamy z wielu uogólnień. Często jednak uproszczone opinie na temat innych ludzi są krzywdzące.

Instrukcja

1. Dobierzcie się w pary.
2. Niech każdy z Was zapisze pięć grup społecznych, do których należy druga osoba z pary, a które jego zdaniem najlepiej ją określają (np. student, Polak, biały, kobieta) – nie pokazujcie sobie swoich kartek.
3. Każdy z Was wymienia jedną cechę charakteryzującą każdą z zanotowanych przez niego grup.
4. Zapiszcie pozytywne i negatywne stereotypy o wymienionej przez Was grupie (*nie chodzi o ocenę, ale o zebranie wszystkich opinii*).;
5. Teraz przeczytajcie wzajemnie swoje notatki, starając się nie komentować sposobu, w jaki Was opisano.
6. Podzielcie się na 4-6 osobowe grupy.
7. Porozmawiajcie w grupach o tym, jak zostaliście opisani, czy zgadzacie się z opiniami na swój temat, opiszcie, co czuliście, gdy nie mogliście zareagować na stereotypy, jakie o sobie usłyszeliście.
8. Na koniec porozmawiajcie o tym, jak i dlaczego ludzie tworzą stereotypy i etykiety dla innych. Często okazują się one niesprawiedliwe, gdyż nie opisują pełnego bogactwa ludzkiej osobowości.

Wnioski:

Nawet jeżeli nadawanie innym etykietek jest naturalną tendencją – rzeczywistość okazuje się o wiele bardziej złożona. Powinniśmy wyrażać zainteresowanie innymi, a nie dążyć do zbyt rychłych generalizacji.

Na podstawie: *Youth4Diversity. Młodzież na rzecz różnorodności, Warszawa 2007*

Stereotypy w życiu codziennym są
nieuniknione, często ułatwiają poruszanie
się w świecie. Poza tym pozwalają określić
własną tożsamość – definiując cechy
„obcego”, określamy siebie.

L'ITALIA

RICORDA

GUISCO CHELM

1989

DIALOG MIĘDZYKULTUROWY

Żyjemy w świecie coraz bardziej zróżnicowanym kulturowo – w nasze życie, do naszych domów za pośrednictwem telewizora, internetu, nowinek kulinarnych wchodzić ludzie pochodzący z innych krajów, kultur, o innych sposobach życia. Również coraz częściej i dalej podróżujemy, a niektórzy z nas częściej bywają w Londynie niż najbliższym mieście wojewódzkim. Takie zjawiska jak globalizacja, czyli rosnąca współzależność krajów i ludzi wynikająca z rozwoju międzynarodowej wymiany handlowej i kulturowej, a przede wszystkim informacyjnej, zaczynają dotyczyć nas wszystkich. Ważne, byśmy ten zmieniający się świat rozumieli oraz mieli możliwość wywierania na niego wpływu. Taką możliwość daje właśnie spotkanie z innymi i warto się do tego przygotować – na przykład realizując postulat tolerancji.

Łaciński źródłosłów słowa **tolerancja** oznacza „wspierać”, „utrzymywać”, „chronić”, ale także „wytrzymywać”, „znosić” i „cierpieć”. Postawa tolerancji to nie tylko brak negatywnych reakcji na inność, ale również taki szacunek dla odmienności, którego konsekwencją stają się: uznanie równych praw w społeczeństwie dla innych, brak potępienia czy krytycznej niechęci wobec odmienności, bezuprzedzeniowa gotowość współbywania z odmiennymi w bliższej czy dalszej komunikacji społecznej [Świda-Ziemia H., (w:), Jakubowska-Branicka, I., *Prawa człowieka. Tolerancja i jej granice*, Warszawa 2002, ISNS UW].

Kontakt z innymi jest konieczny nie tylko po to, by poznać, „oswoić” „obcego”, ale przede wszystkim, by poznać samego siebie. Inny jest zwierciadłem nas samych – w sposobie reagowania na jego inność uwiadamia się nasz system wartości, sposób myślenia. Kontakt międzykulturowy tworzy więc przestrzeń do poznania własnej tożsamości, własnego „ja”.

Pamiętajcie, że „obcy”, z którymi macie kontakt, to nie tylko przedstawiciele określonej grupy językowej, etnicznej, narodowej, religijnej albo subkultury, ale przede wszystkim konkretne osoby. Nasze spotkanie z przed-

stawicielem innej kultury jest przede wszystkim spotkaniem człowieka z człowiekiem i nie ma tu uniwersalnych, sprawdzonych metod na powodzenie. Każde spotkanie jest wyjątkowe, a zasadniczą rolę w kontakcie odgrywa wrażliwość na różnice kulturowe oraz szacunek dla drugiego człowieka i jego kultury.

Aby z takiego międzykulturowego spotkania wynieść jak najwięcej, należy się do niego dobrze przygotować – zarówno emocjonalnie, jak i merytorycznie..

Każda kultura to inny sposób patrzenia na świat – im bardziej otworzymy się na odmienność, tym więcej nauczymy się o sobie.

Proponowane zadania

Dialog międzykulturowy warto rozpocząć od najbliższego otoczenia.

- Staraj się rozmawiać z ludźmi należącymi do innych grup etnicznych i kulturowych, imigrantami oraz osobami starającymi się o azyl.
- Bierz udział w uroczystościach religijnych w swojej miejscowości wraz z przedstawicielami innych religii.
- Pamiętaj, że tolerancja ma swoje granice wówczas, gdy opinie lub zachowania są dyskryminujące i naruszające podstawowe prawa innych ludzi.

(za: Ambrosewicz-Jacobs J., *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Kraków 2004)

Myśliciele tacy jak Emanuel Levinas, Gabriel Marcel, Martin Buber, Franz Rosenzweig czy Józef Tischner zajmowali się **filozofią dialogu**. To nurt filozofii podkreślający relację człowieka z drugim człowiekiem – Innym. Ryszard Kapuściński tak mówił o znaczeniu filozofii dialogu i prac ks. Tischnera: *„Refleksja nad Innym pobudza Józefa Tischnera do rozważań nad naturą i treścią spotkania między Ja i Innym. Spotkania, które – jak podkreśla to wielokrotnie – powinno być ważnym wydarzeniem. Do spotkania trzeba się więc wewnętrznie przygotować, bo powinno być ono przeciwieństwem naszego codziennego a obojętnego mijania się w tłumie. Spotkanie jest przeżyciem zasługującym na pamięć – jest doświadczeniem. I znowu Tischner napomina nas, abyśmy spotykając Innego, byli cały czas świadomi wagi tego faktu, świadomi jego miejsca i roli w prywatnej, indywidualnej duchowej historii własnego Ja. Tym napomnieniem chce on podnieść o istotny szczebel wyżej charakter, treść i powagę stosunków międzyludzkich, ich znaczenie dla nas i ich na nas wpływ. Ale co jest główną treścią spotkania? Jest nią dialog.”*

→ ĆWICZENIE MOJA MAPA WIELOKULTUROWA

Czas: 90 minut

Materiały: duży arkusz papieru

Każdy z nas ma w swojej okolicy miejsca szczególnie dla siebie ważne.. Mogą się one okazać równie znaczące dla innych lub nieść ze sobą zupełnie inne skojarzenia.

Instrukcja:

1. Narysujcie mapę swojej okolicy, a następnie zaznaczcie na niej miejsca dla Was ważne.
2. Opowiedzcie o tych miejscach – wyjaśnijcie ich znaczenie, opiszcie emocje, jakie w Was wzbudzają.
3. Zaznaczcie na mapie miejsca ważne dla Innych (np. rodziców, osób starszych itd.)
5. Zastanówcie się, czy część z Waszych miejsc jest wspólna – co je łączy??
6. Weźcie mapę, wyjdźcie w teren i popatrzcie na Waszą okolicę oczyma innych. Odwiedźcie ich miejsca.
7. Zastanówcie się, jakie znaczenie ma Wasza okolica dla innych.

Wnioski:

Przestrzeń ma dla nas znaczenie nie tylko użytkowe, ale również symboliczne. Świadomość jej znaczenia dla nas pozwala nam lepiej zrozumieć samych. Poznając znaczenie tych miejsc dla innych – mamy szansę lepiej ich poznać i zrozumieć.

→ ĆWICZENIE: JA I JA – MOLEKUŁA TOŻSAMOŚCI

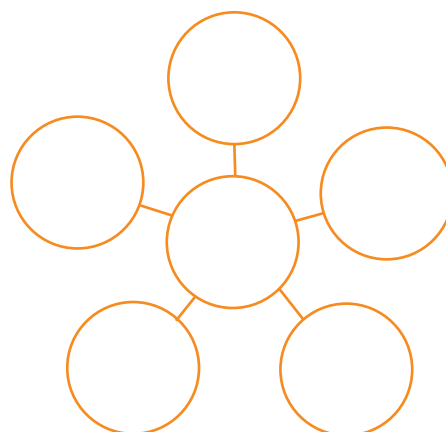
Czas: 60 minut

Materiały: Kartki z narysowanymi molekułami, mazaki

Każdy nas ma inne doświadczenia, wiedzę i umiejętności. Wychowujemy się w różnych domach i różne rzeczy są dla nas ważne – jedne nas łączą, a inne dzielą.

Instrukcja:

1. Przygotujcie dla wszystkich kartki z wzorem rysunku molekuły.
2. Każdy z Was niech się chwilę zastanowi nad 5 rzeczami, które sprawiają, że jesteście sobą (np. kolor oczu, ulubiony film, sytuacja w domu itp.)
3. Narysujcie Waszą tożsamość w postaci cząsteczki z 5 atomami. Porozmawiajcie w 3-, 4-osobowych grupach o Waszych cząsteczkach. Zastanówcie się, co Was łączy, w czym jesteście do siebie podobni. Omówcie w większych grupach rodzaje wpisanych przez Was informacji – czy było to hobby, kraj czy kultura? Zastanówcie się, czy cząsteczki wypełnione przez ludzi w Waszym wieku, pochodzących z innych kręgów kulturowych byłyby podobne do Waszych?

Autorzy: Aneta Sarna, Tomasz Kasprzak
Redakcja i korekta: Katarzyna Sołtan
Opracowanie graficzne: rzeczyobrazkowe.pl